

Віртуальна виставка

Містерія Миколи Хвильового

Фітільов

Микола Григорович

13.12.1893 – 13.05.1933

*Завідувач бібліотеки ХЛ № 15
Семеннікова Наталя*

* * *

Він любив число 13.

І народився 13 грудня. А 13 травня, сонячного недільного ранку 1933 року, вирішив зіграти останній акт життєвої драми за власним, а не енкаведистським, сценарієм... Щасливо знайдений псевдонім – Хвильовий – означив не лише його долю та вибір, але десь і дух усієї неспокійної, до основ збуреної епохи. Він став харизматичною постаттю українських 1920-х, символом блискучого мистецького покоління, що встигло зреалізуватися упродовж скупого відміряного часу

* * *

Запросив до себе друзів – Олеся Досвітнього й Миколу Куліша. І, сказавши, що зараз покаже, як у сьогоденних умовах має творити пролетарський письменник, вийшов у свою кімнату. Пролунав постріл. Це сталося 13 травня 1933 року.

За два тижні до самогубства Микола Хвильовий, вражений масштабами Голодомору, не міг стримати крику: "Голод - явище свідомо організоване. Голод і розруха - хитрий маневр, щоб одним заходом упоратися з дуже небезпечною українською проблемою. Зрозумійте мене, будьте на часинку "єретиками". Колізія тільки починається. Ця ста-лінська п'ятирічка — тільки третій акт нашої драми. Два маємо ще попереду. Але чи вистачить на них навіть на-шого залізного терпіння? Хтось напевне знайдеться від-важний, хтось перший крикне: "Годі! Завісу!"

Цим криком і стало його самогубство.

Це був свідомий вихід із життя.

Він не хотів умирати, хоча багато писав і думав про смерть.

Друзі Хвильового та й він сам характеризують його як надзвичайного життєлюбця. Він прагнув жити й *"творити по-новому"*, і його твори – це суцільний дифірамп життю. Але життю в його істинному значенні, осягнути яке можливо лише через розуміння смерті.

"Загадкова смерть" із *"Вступної новели"* – це подоба смерті-ініціації в стародавніх містеріях, проходячи через яку, посвячений народжується для нового життя.

У багатьох художніх творах Хвильовий описував не зовнішніх героїв, а внутрішній світ власної душі. Зовні дивний сюжет, загадкові персонажі та образи *"Повісті про санаторійну зону"* сповнюються глибоким змістом, як тільки читач усвідомлює – Хвильовий пише про переживання людської душі в смерті і після смерті, а зовсім не про банальні будні відпочиваючих.

СПРАВА ФОРМУЛЯР Ч _____

Відділок _____ Відділ _____

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ОБЛІКУ ОБ'ЄКТА

новине е . . .	<i>Хвильовий Миколай Іванович 1892 г. М. Київ.</i>	 Микола Хвильовий
кий чин ий чин	<i>Містератір</i>	

Звичайно, герої його новел могли мати прототипів. Але не це було головне. Вони були лише прообразами того, що живе у людській душі: Хвильовий показував, що в кожному можна знайти свого Карно чи Майю з "санаторійної зони", у кожного в душі не без Шкіца з "Редактора Карка". І хоча образи Хвильового виринають із підсвідомого, він, витягаючи ці образи на світло, робить їх явними, дозволяє їх у-свідомити, тобто вносить до сфери свідомого. Це і є *"свідоме парикмахерство"*, яке Хвильовий протиставляє парикмахерству *"несвідомому"*.

Подібний творчий метод використовували Лесь Курбас, Микола Куліш та молодий Тичина. І це не випадковість. Їх об'єднували пошуки *"нової духовності"*, характерні для багатьох європейських модерністів - ось звідки й *"зелені сні за далеким невимовним"*, і наскрізний образ *"синьої далі"*.

Ще в 1969 році мистецтвознавець Неллі Корнієнко опублікувала інформацію про київську "Дев'ятку". У цьому гуртку в 1919 році Курбас, Тичина, художники Георгій Нарбут та Юхим Михайлів та інші митці вивчали антропософію - вчення популярного тоді в Європі філософа й езотерика Рудольфа Штайнера. Антропософія приваблювала багатьох європейських модерністів тим, що пропонувала самопізнання людини через свідомість і розкривала містерію одухотвореного Христом людського "Я".

Сьогодні вплив ідей Штайнера на українських митців 1910-30х років можна вважати доведеним. Дехто, як Курбас чи Михайлів, говорили про це більш чи менш відверто. У інших, як у Хвильового чи Куліша, ці ідеї виразно проступають у символах, натяках та "кодах", якими пересипані їхні твори.

Відомий дисидент і літературознавець Леонід Плющ у своїй понад 800-сторінковій книзі "Його таємниця або "прекрасна ложа" Хвильового" доводить, що антропософія і є тим ключем, який розкриває зашифровані образи, символи та асоціації в творах Хвильового і робить зрозумілою його езопову мову.

У будь-якому разі після виру світової і громадянської війни 28-річний Хвильовий опиняється в Харкові з уже цілком сформованим світоглядом – *"із своєю мукою, із своїм "знаю", із своїми трьома кільцями: віра, надія, любов"*, зі своїми вже майже готовими поетичними збірками. І одразу почав творити навколо себе *"метрополію свідомого життя"*, шукати яку закликав у своєму вірші-кредо "Клавіатурте".

Хвильовий спрямовує свої зусилля на приготування людини майбутнього. Він бере на себе цю екологічну функцію в душі людини. Письменник показує, що може статися, якщо людина втратить свободу, загубивши себе в ілюзорному світі оманливих ідей, де править *"крамар – світовий чортик"*. Він дає зрозуміти вдумливому читачеві, що найважливіші зміни мають відбуватися на рівні внутрішнього людського "Я", чудово розуміє, наскільки складним буде цей процес і наскільки значний вплив він справлятиме на суспільне життя.

Хвильовий, М. Твори : В 5 т. / М. Хвильовий. —
Торонто : Смолоскип, 1982-1986.

Т. 1: Ч.47, 1984. — 436, [1] с. : портр.

Всі твори М. Хвильового і весь дотичний до них документальний матеріал зібрано в 5-ти томах. В основу покладено твори в трьох томах, що їх упорядкував сам автор у 1927 році. Твори розміщені у хронологічному порядку. Виняток зроблено лише для поезії, яку з технічних міркувань перенесено до третього тому, як окремий розділ.

До першого тому, крім загальної вступної статті редактора, ввійшли всі новели першого тому видання 1927 року, оповідання «Пудель» і «Лілюлі» та твори написані в першу добу творчості Миколи Хвильового (1921-1923).

Орієнтація Хвильового на "психологічну Європу" і його полум'яний заклик "Геть від Москви!" спрямований насамперед на те, щоб прищепити українцям європейську силу індивідуальної свідомості. Він передбачав, що коли люди недостатньо розвиватимуть власну індивідуальність (образ "Я" у його творах), то культивованій Москвою масовізм неминуче приведе суспільство до катастрофи. І, навпаки, поєднання життєвої сили і творчої енергії українців з Фаустівським духом Європи відкриє перед нами неосяжні перспективи.

"Коли ми говоримо про Європу, то ми маємо на увазі не тільки її техніку: є дещо серйозніше від останньої". "Це європейський інтелегент у найкращому розумінні цього слова. Це, коли хочете, — знайомий нам чорнокнижник з Вюртембергу, що показав нам грандіозну цивілізацію й відкрив перед нами безмежні перспективи. Це доктор Фавст, коли розуміти його як допитливий людський дух".

Твори Хвильового – автобіографічні, але не у звичному сенсі цього слова: це біографія його душі, його переживань у сходженні до високої мети.

Але для чого? Для чого в час, коли Україна опинилася в лещатах більшовизму і вся нація постала перед загрозою знищення, заходити у "нетрі душі"? Втеча від реальності? Ні, це не про Хвильового. Образи революції і "горожанських воєн" неодмінно супроводжують усі твори письменника. Тоді для чого?

Він не терпів внутрішнього рабства (згадаймо епіграф до "України чи Малоросії": "Рабство – річ ганебна, але рабська психологія в свободі – гідна зневаги" (Ф. Шіллер)). Головним для нього було звільнення від цього внутрішнього рабства – ворога в собі. І в більшовицькій партії його тримало насамперед те, що "лікаря потребують не здорові, а хворі" (Мк, 2:17). Тягнув туди й друзів – зі сподіванням колись "переважити". Знав, що все у світі здобувається поступово – вода камінь точить.

Світогляд Хвильового має так само мало спільного з радянським більшовизмом, як його *"загірна комуна"* зі сталінським терором. Не випадково ще в 1924 році Хвильовий в офіційній автобіографії для партійних органів саркастично писав: *"я б'юсь над таким питанням – чи маю я право носити партквиток, чи не є я баластом для партії? Не завжди я однаково відповідаю на ці питання. І це зрозуміло: в мені романтикові, мрійнику завжди відбувається внутрішня боротьба. В усякому випадку, я з більшою впевненістю називаю себе комунаром, ніж комуністом. Це прошу взяти до уваги і зробити відповідні висновки"*. Натяк більш ніж прозорий.

І *"Я (Романтика)"*, в якій чекіст протиставляється людині, і *"Редактор Карк"*, де вже є згадки й про голод, і про браунінг, і візія *"чорного папи комуни"* в *"санаторійній зоні"* не залишають сумнівів – ілюзій щодо більшовицької системи у митця не було. З свідченнями Аркадія Любченка, з найближчими друзями Хвильовий відверто говорив *"про ганебну систему державної безпеки"*, *"про російську "тюрму народів"*, *"про затхле московське нутро, що намагається тепер прикриватись червоним, а все ж рязано-тамбовським сарафаном. Про тупець, у який зайшла революція"* і *"неминучість новітнього термідору"*.

Хвильовий, Микола. Я (Романтика) : для серед. та старш. шк. віку / Микола Хвильовий ; [упоряд., передм., метод. матеріали О. Лещенко]. — Київ : Школа, 2008. — 365, [2] с. — (Шкільна хрестоматія).

До книжки увійшли вибрані твори Миколи Хвильового – українського прозаїка, поета, публіциста, одного з основоположників пореволюційної української прози. Новели прозаїка і сьогодні приваблюють не лише тематичною злободенністю, а й стильовою, мистецькою самобутністю.

Добір поданих текстів обумовлених шкільною програмою з української літератури.

Отже, й розпочатою літературною дискусією Хвильовий намагався не стільки переконати в чомусь Москву (розумів, що це було неможливо), скільки зробити українців здатними до культурного опору. Для цього українська культура мала стояти на міцних позиціях самобутності і елітарності, а суспільство – позбутися комплексу меншовартості. Фактично, він говорив про скарб, захований у наших жилах і здатний творити новітню культуру світового рівня.

Хвильовий був тим, хто позначив і залишив для нас цей скарб – у своїх творах, житті і смерті. Його самогубство було не просто емоційною реакцією на Голодомор чи арешт Ялового, а свідомою самопожертвою в ім'я майбутнього.

Чому для нас так важливо слідом за Леонідом Плющем та іншими дослідниками прочитати тайнопис творів Хвильового і зрозуміти його послання, спрямоване в майбутнє? Бо це – перетворює нас і нашу культуру. Усвідомлений нащадками імпульс Хвильового діє подібно до зовні непомітної гомеопатичної субстанції, що силою духу долає хворобу. Нова свідомість, якої так прагнув Хвильовий, потрібна нам сьогодні не менше, ніж поколінню "розстріляного відродження" 80 років тому.

Твори Хвильового можуть відіграти для нас роль катарсису. Але для цього треба їх актуалізувати. Показати, як Хвильовий, починаючи з себе, творив "нових невідомих людей", визволити митця з рамок революційної романтики і прочитати в контексті світової культури, якій він належить по праву.

"Товаришко Маро, ще раз і ще раз: воістину прекрасне життя. І, коли я умру і на моїй могилі ви положите пучок чебрецю — знайте: я воскрес. І знайте: біля тієї криниці, що в ній, як у верцадлі, весь світ, давно вже стою я, і на моїй душі таке тихе, таке світле й прозоре озерце, що я відчуваю себе Господом-Богом. Товаришко Маро, схиліть свою голову на мої груди і знайте: я ваш друг".

"Арабески", 1927

**Хвильовий, Микола Григорович. Вибрані твори :
Навч. посіб. для учнів загальноосвіт. навч. закл.
/ [Упорядкув., передм. та прим. О. П. Ткаченко]. —
Київ : Грамота, 2006. — 495 с. — (Шкільна бібліотека.
Українська література).**

Микола Хвильовий – найвизначніший представник української модерної літератури. Його прозі притаманні тематичне та формальне новаторство, художнє експериментаторство, яскраві естетичні знахідки. Письменник безкомпромісно показав вади комуністичного суспільства, правдиво зобразив «юних фанатиків комуни», «вірних псів революції», «липових комуністів». Естетично несподівана, розмаїта за художніми стилями проза Миколи Хвильового входить до скарбниці світової літератури.

Хвильовий, Микола. В очереті : оповідання / Микола Хвильовий. — 2-е вид. — [Харків] : Держ. вид-во України, 1926 (: Трест "Київ-Друк", 7-ма друк.). — 56 с. — (Бібліотека селянина. Серія красного письменства).

У книзі представлено два оповідання українського письменника, одного з основоположників пореволюційної української прози Миколи Хвильового. Нова «В очереті» змальовує «будні» революції, показує страхіття війни та безглуздя жорстоких вчинків, яким немає виправдання. «Солонський яр» – одна з героїко-романтичних новел Миколи Хвильового, в якій виразно звучить мотив розбіжності реальності і мрії, безбарвного сьогодення і омріяного майбутнього.

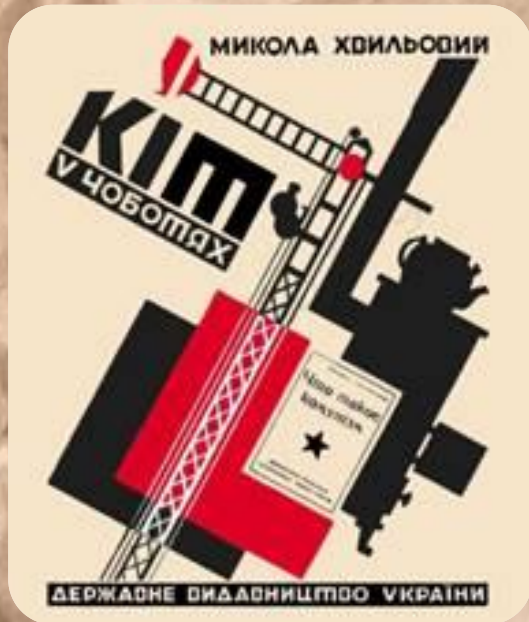

Хвильовий, Микола. Злочин : оповідання / Микола Хвильовий. — 2-е вид. — [Харків] : Держ. вид-во України, 1926 (: Трест "Київ-Друк", 7-ма друк.). — 65, [1] с. — (Бібліотека селянина. Серія красного письменства).

Видання містить три оповідання українського письменника, одного з основоположників пореволюційної української прози Миколи Хвильового. У новелі «Легенда» події мають глибоко символічний зміст, йдеться про сільську дівчину Степаниду, яка перетворилася на юнака-месника. Новела «Злочин» заглиблює читача у внутрішній світ людської душі до скоєння злочину, піднімає проблему злочину і пов'язані з нею проблеми добра і зла. «Шляхетне гніздо» – новела, в якій сатирично викриваються жахіття нового більшовицького режиму.

Хвильовий М. Г. Кіт у чоботях
/ Микола Хвильовий. – Вид. 3-тє. –
[Харків] : Держ. вид-во України, 1928. –
35 с. : іл.

Третє видання новели Миколи Хвильового "Кіт у чоботях". Твір змальовує образ жінки в роки революції; показує засудження суспільної системи, що, прикриваючись хорошими гаслами, перетворювала вірних їй людей у фанатичні механізми, якими можна маніпулювати.

Хвильовий, Микола. Камо грядеши : памфлети / Микола Хвильовий. — Харків : Книгоспівка, 1925. — 62, [2] с.

The image shows the cover of the book 'Камо грядеши' (Where are you going?) by Mykhailo Hvylovyi. The cover is a light brown color with the title 'КАМО ГРЯДЕШИ' printed in red, uppercase letters. There is a small pink rectangular stamp in the top left corner of the cover.

КАМО ГРЯДЕШИ

Представлено перше та єдине прижиттєве видання циклу памфлетів українського письменника, одного з основоположників пореволюційної української прози Миколи Хвильового (справжнє ім'я Микола Григорович Фітільов; 1893–1933). Памфлети Миколи Григоровича сконденсували в собі всю багатоманітність думок та ідейних шукань періоду літературної дискусії в Україні 1925–1928 років. У цих творах йшлося не тільки про літературу, а й про культуру та ідеологію, про самобутність та незалежність української нації. Саме після виходу цих памфлетів Хвильовий опиняється під пильною увагою органів безпеки, а його творчість піддається нищівній критиці.

Хвильовий М. Санаторійна зона : оповідання, новели, повісті, памфлет / Микола Хвильовий. — Харків : Фоліо, 2013. — 381, [2] с. — (Українська література).

У збірку видатного майстра українського слова Миколи Хвильового (1893—1933), якого ще за життя називали революційним романтиком, увійшло декілька оповідань та новел («Я (Романтика)», «Кіт у чоботях» та ін.), повісті «Санаторійна зона», «Сентиментальна історія», «Іван Іванович», памфлет «Україна чи Малоросія» та незакінчений роман «Вальдшнепи». Вступне слово про творчість Миколи Хвильового і творчу свободу письменника, а також коментарі і пояснення до представлених творів написав український літературознавець Микола Жулинський.

Передчуття страшних сталінських репресій (недарма герой Хвильового бачить бюст «чорного папи комуни» на фоні заграви) та страждання поневоленого народу України в часи голодомору 1932-1933 рр. підштовхнули письменника до відчайдушного протесту – він пішов із життя, як один з його улюблених героїв, який своєю смертю спробував закликати революцію до милосердя.

**Хвильовий, Микола. Сентиментальна історія :
вibr. твори / Микола Хвильовий. — Київ :
Знання, 2018. — 238 с. — (Скарби; № 4, 2018).**

До пропонованої збірки увійшли кращі твори Миколи Хвильового, у яких яскраво зображена людина 20-30-х років з її складним внутрішнім світом, болючими питаннями, сумнівами й прозріннями, бажанням «прилучити чистий святий романтизм своєї натури до заголеної й брудної правди життя», намаганням протистояти хаосові світу та повернути втрачену гармонію. Глибокі роздуми письменника над найбільшнішою для всіх часів проблемою співвіднесення особистості й епохи, в якій вона живе, залишаються актуальними і сьогодні.

Хвильовий, Микола Григорович. Україна чи Малоросія : [памфлет] / Микола Хвильовий ; [за заг. ред. Л. Івшиної ; упоряд.: І. Сюдюков, М. Томак, Н. Тисячна]. — Київ : Укр. прес-група, 2012. — 71 с. — (Серія "Броньбійна публіцистика" - Бібліотека газети "День" "Україна Incognita").

Динамічний розвиток літературного дискурсу ХХ ст. є тим предметом аналітичного осмислення, що донині вимагає критичної літературознавчої оцінки. Памфлет «Україна чи Малоросія» належить до вагомих здобутків вітчизняного літературного процесу, що з часу його появи (1926) до наших днів викликає дискусії з приводу концептуальних засад, активно декларованих автором у гостро полемічній формі.

**Хвильовий, М. Сині етюди / М. Хвильовий.
— Львів : Каменяр, 1991. — 148, [2] с. —
(На добрий вечір. Бібліотечка).**

«Сині етюди» – збірка новел, у яких з надзвичайною майстерністю описуються революційні події буремного ХХ століття. Для цих творів характерний символізм, багатство поетикальних засобів та імпресіоністичні штрихи. Новели прозаїка приваблюють не лише тематичною злободенністю, а й стильовою, мистецькою самобутністю, засвідчували утвердження нової манери письма.

